

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas complectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0236

LOG Titel: Caput Vigesium. Mutulabatta. - Twintigste Hoofdstuk. De Mutulabatta

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Celebis incolæ isti a pisce *Jcan swangi*, vel ab alio quovis venenato animali, hunc conterunt lapidem subtilissime cum aqua, inliniuntque istui, quem in finem semper lapidis frustum secum portant tam in mari, quam in silva.

Chimicus quidam hic in Amboina Tincturam ex eo præparavit, qua utebatur instar Tincturæ Coralliorum, optimumque ejus effectum vidit in Colicis affectibus a frigore & flatibus ortis.

OBSERVATIO.

Hoc Halcyonium est vera *Tubularia purpurea* Tourn. Tab. 342. & Coralliis affinis, Alcyonium fistulosum, rubrum. *J. Baub. tom. 3. pag. 808.* & Coralliis affine Alcyonium rubrum *Morif. bist. tom. 3. Tab. & Fig. ultima,* & *Tubularia purpurea Imper. pag. 822.* Omnium optimam & integerrimam habet hanc *Tubulariam* D. *Buttnerus* in *Coralliographia* sua *subterranea* Tab. 1. fig. 3. cui dicitur *Tubularia Coralloides*, seu *Globus Corallinus* pag. 18. ubi brevis ejus descriptio est.

CAPUT VIGESIMUM.

Mutulabatta.

Quum hæc planta ad Corallia quoque refertur, & quantum videtur, ejus quoque species est, hinc ipsi locum hic concedere etiam oportet. Sed quod mirum est, licet inveniatur, ac potissimum producatur in Timora, Solora, & adjacentibus insulis, in quibus Lusitani & Belgæ jam per tot annos mercaturam exercuerunt, & etiam habitaverunt, ipsius tamen ortus & locus natalis Europæis penitus ignotus est, & ab incolis tam incerto & vario modo propositus, ut fere nesciamus, quid de ea commemoraturi simus.

Multum inpendi laborem, ut ejus ortum & naturam investigarem tam apud istarum insularum ipsos incolas, quam per amicos, qui ibi imperium tenebant, quique per dominos quosdam jubebantur illud indagare, sed omnia frustra fuere, uti ex relationibus subsequentibus id Lectori patebit.

Jacobus Wykersloot summus Timoræ gubernator, Coepanæ habitans, mihi anno 1680 hanc misit relationem. Quid *Mutulabatta* sit, & ubinam inveniatur, non pro certo dici vel indagari potest. Incolæ enim Orientalis plagæ putant ab Occidentali, & illi Occidentalis oræ putant ex Orientalis hujus Timoræ insulæ ripa deferri, si vero antiqui Rottynenses interrogantur, *Mutulabattam* accepissent ex insula, quæ juxta Rotty & Savo defluxit, quæ insula hodie non amplius invenitur, sed hæc sunt modo imaginationes hujus nationis, ita ut nemini notum sit, unde deferatur, vel quænam ejus sint vires.

Sed per fratrem homicidæ Talo intellexi, *Mutulabattam* in Savo ad sclopeti circiter ejectionem a pago Timo in monticulo ex profunda fossa ad viri circiter longitudinem, uti hodie conspicitur, productam fuisse foraminulis refertam & tanquam politam redditam. Quum vero omnes brevi moriebantur, Timonenses, & inter illos ipse Talo fossam lapidibus & terra sibi mistis inpleverunt & obturarunt. Hus usque D. *Wykersloot*.

Radja Salomon, Rex depulsus ex Ade Mantutoe sita in Orientali angulo Timoræ, isto anno hic in Amboina degens, & licet accuratus esset vir, multarumque rerum expers nullum alium mihi dare potuit relatum, quam quod *Mutulabatta* tam in ejus regione, quam in reliquis insulis ad Orientem sitis, usque ad Tennemmer & Timorlaut vulgare esse amuletum, sed incolæ de ejus ortu nil aliud sciunt enarrare, quam quod ex Occidente deferatur.

Sub finem istius anni hic vir mihi quoque misit amuletum pedem cum quadrante longum, quodque dicebat veram esse *Mutulabattam*, denique & contracta erant glabra grana tubulosa, in medio æqualis magnitudinis, ubi flava erant, ad extremitates sensim decredebant, formam gerentia amuletorum minoris generis, coloris ex aurantio rubri, quædam etiam minii coloris erant, pondusque habebant septem biobulorum, ipsique videbantur digna esse femi theyl auri, seu quinque imperialibus.

Qui

De Inwoonders van Celebes gesteeke zynde van den Viscb *Jcan swangi*, of van eenig ander venynig gedierde, wryven dezen steen fyn met water, en smeeren bet op den steek, tot welken einde zy altyd een stuk van den steen by zig dragen, zoo op Zee als in 't Bos.

Zeker Laborant hier in Amboina heeft daar uit een Tinctuur gemaakt, dezelve als Tinctura Corallorum gebruikende, en byzonder grooten effect daar by gevonden in Coliken van koude en wind veroorzaakt zynde.

AANMERKING.

Dit Halcyonie is de opregte purpere *Tubularia* van Tournes. Tab. 342. en het Alcyonie met de Koraal overeenkomende, pypig en rood van *J. Baub. tom. 3. pag. 808.* en het roode Alcyonie gelyk aan de Korale van *Morison bist. tom. 3. de laatste Plaat en Figuur,* en de purpere *Tubularia* van *Imperat. pag. 822.* Het beste en heellste van allen heeft deze *Tubularia* afgebeeld de Heer *Buttner* in zyn onderaardsche *Coralliographie* Tab. 1. fig. 3. by wien ze genaamt wert *Tubularia* aan het Koraal gelyk, ofte de Koraalagtige klomp op pag. 18. alwaar een korte beschryving is.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De Mutulabatta.

De wyl dit gewas mede onder de Korale gereekent werd, en zoo ook na den schyn een zoorte daar van is, zoo moeten wy hem alhier mede een plaats geven. Dog 't welk wonderlyk is, hoewel bet valt en meest gedragen werd op Timor, Solor, en omleggende Eilanden, daar de Portugeesen en Hollanders nu zoo lange jaren genegotieert, en gewoont hebben. Zoo is nogtans zyn oorspronk, en geboorteplaatze aan onze Europeënen gants onbekent, en by de Inlanders zoo onzeker en variabel voorgesteld, dat men niet weet, wat men daar van schryven zal.

Ik heb 'er veel moeite om aangewent, deszelfs oorspronk en natuur uit te vragen, zoo by de natuurlyke Inboorlingen der voorschreeve Eilanden, als door myne Vrienden, die 't Commando daar voerden, en die bet ook door zekere Heeren opgeleid wierde zulks uit te vragen, dog alles te vergeefs, gelyk ik den Lezer uit de navolgende raporten vertonen zal.

Jacob Wykersloot, opperhoofd van Timor, op Coepan resideerende, heeft my Anno 1680 dezen berigt toegezonden. Wat *Mutulabatta* zy, en waar bet gevonden werd, zulks kan men niet regt te weeten krygen. Want de Inlanders van de Oost meenen, dat bet van de West, en die van de West meenen, dat bet van de Oostkant dezes Eilands Timor komt, maar als men de ouden Rottyneseen daar na vraagt, zouden ze de *Mutulabatta* van een Eiland, dat Rotty en Savo was komen voorby dryven, bekomen hebben, 't welk niet meer te vinden is, en dat zyn ook maar presumpties ofte inbeeldingen van deze Natien, zoo dat 'er niemand en weet, waar bet van daan komt, nog deszelfs kragt uit te leggen.

Dog door den Broeder van den Moordenaar Talo verstaan wy, dat de *Mutulabatta* op Savo, omtrent een Musquet-schoot van de Negory Timo, op een klein Bergken, uit een diepen kuil, ongeveer een mans lengte diep, zoo als men ze tegenwoordig ziet, met gaatjes en als gesleept, hebben gebaalt. Maar om dat ze alle in 't korte stierven, hebben die van Timo, en daar onder by Talo zelfs den kuil met steen en aarde onder den ander gemengt, toegegraven. Dus verre *Wykersloot*.

Radja Salomon, verdreeve Koning van Ade Mantutoe, op den Oostelyken boek van Timor gelegen, in 't voorschreeve jaar hier in Amboina present zynde, hoewel een naukeurige man, en van veele dingen experientie hebbende, heeft myn geen ander berigt konnen geven, als dat *Mutulabatta* zoo wel in zyn Land, als de verdere Eilanden na 't Oosten gelegen, tot Tennemmer en Timor laut toe een gemeene dragt zy, dog weeten de Inlanders van deszelven oorspronk niet anders te verhalen, dan dat bet van de West come.

In 't einde van 't zelve jaar heeft by my ook een snoertje gezonden, 't welk by zeide bet opregte *Mutulabatta* te zyn, vierdebalve voet lang, digt gereegen van gladde pypeformige korrels, in de midden van eene grootte, dewelke geel was, na de eindens allengskens kleinder, van gedaante als Korale van het kleinste slag, maar Oranje-rood, zommige ook Meeni-rood, wegende zeven dubbeltjes, by hem getaxeert op een halve teil gouts, of vyf ryksdaalders waardig.

Quidam veri Timoræ & Rotty incolæ a me interrogati, quænam esset hæc planta, mihi tam variabilem dederunt responsionem, ut dicerem ipsorum propositum esse, coram Belgis celare, quænam sit Mutulabatta, & ubi reperiatur, mihi enim non credibile est, tot incolas nescire, undenam talis deferatur res, quæ ipsis in quotidiano usu est.

Rottenenses dicunt, in Timora reperiri in regione montana Sunnaba, vulgo Sunnebay dicta, eo loci, quo aurum detegitur. In montibus autem reperitur, tanquam essent parva & angulosa grana, quæ igni admota colliquescent, vel ut alii dicunt, non funduntur, sed tantummodo incandescunt & mollescent, ita ut malleolo forma ipsis præberi possit planorum discorum, & perforari candefcente filo ferreo.

Qui perhibent ea colliquescere, dicunt multa grana uni filo ferreo esse adducenda, & supra ignem tenenda, donec colliquescant, & dein alio ferro polienda esse, frigefacta tum longum exhibent tubulum, qui tum ex lubitu in frustra frangitur, quorum extremitates planæ poliuntur, & filis adducuntur. Species tamen quædam est, quæ flava est, externe striata instar Coralliorum, interne perterebrata & nigra, videnturque esse frustra fistularum Tabaci diu usitatarum.

Si jam interrogas Timorenses, uno ore negant, Mutulabattam in sua crescere terra, & ad Savo te ablegant, quum in utrisque forte reperiatur locis.

Ortum itaque ejus seu locum natalem relinquentes, eam describemus, qualis nobis adparuit. Sunt autem granula diversæ formæ, plurima vero sunt quasi lamellæ tenues, quædam casci forma, quædam instar frustulorum fistularum, substantiæ adcedentis proxime ad pallida seu flava Corallia, plurima vero sunt ex rubro colore lutea, quædam magis ruffa, quædam pallidiora, ita ut haberentur pro amuletis diu gestis, si istam comptam obtinerent formam.

Ipsorum ortus probabilissimus est in montibus, ac proinde mineralis, atque tam in parvis frustulis, quam in longis ramulis inveniuntur, qui naturaliter intus cavi sunt. Quomodo autem per ignem fundantur & formentur, ulteriori relinquemus explorationi, saltem mihi non successit, frustula enim Mutulabattæ igni admota rubebant quidem, sed nullo modo mollia vel ductilia erant, multoque minus candescebant.

In binas dividitur species, maxima enim granula, quæque optime pallidum referunt Corallium, vocabant incolæ istarum insularum *Ua boa*, seu *Waboa*, hæc pauca sunt in una chorda, & cava, horumque grana sunt magnitudine Nucum avellanarum, quorum magnates tria tantum in amuleto circa collum gerunt. Secunda species ipsis dicitur *Tzedæ*, quæ sunt granula parva, magis flavescencia quam ruffa, multoque vilioris pretii.

Præter has binas genuinas species spuria Muttulabatta est, quam ex vilibus formant lapillis. Immo videtur potius esse cocta terra, quam veræ admiscet, ut copia augeatur, alii vero dicunt, hoc spurium Corallium ipsis adferri a Kelings oræ Cormandelæ, quod in ipsorum patria coquitur ex terra quadam. Alia amuleta, quæ vulgus gerit & mulieres circa corpus, tres pedes longa ad extremitates plumbeas habent pyramides, quæ ornamenti gratia dependent.

Hæc amuleta magna ex parte factitia sunt & inter sese mixta, quorum quarta pars vix genuina est, vel bina modo paria magnorum granorum in medio, reliqua mixta est ex Cristallo, Borace, nigro & colorato vitreo Corallio, uti & ex granulis cupreis, a centro sensim decrefcentibus, sed omnia certo numero, quam mixturam componunt, ut quivis suum noscat amuletum.

Nomen. Nullo alio nomine nobis vel Indis notum est, quam Malaiensi *Muttulabatta*, seu *Muttulabatte*, quod videtur denotare *Perlas lapideas*. Timorensibus tamen & Rottenensibus hoc nomen ignotum est, sed quidem bina ista *Uaboa*, & *Tzedæ*.

Ufus. In dictis insulis, Timora nempe, Solora, & adjacentibus usque ad Tennemmeram post aurum nihil carius est, vel in majori pretio hac Mutulabatta, quæ vulgo venditur dimidio pondere vilissimi auri Timorensis. Nullus est Oranghay, vel ejus uxor, quin gerant ad collum grana quædam veræ Uaboa.

Nil

Eenige natuurele van Timor en Rotty by my na dit gewas ondervraagt, deden daar van zoo variable verhalen; dat men zeggen zoude onder bun lieden een opgestemt werk te zyn voor de Hollanderste verbergen, wat Mutulabatta zy, en waar het valle; want het is by my niet gelooflyk, dat zoo veele Inlanders niet zouden weten waar dat ding van daan kome, 't welk zy zoo gemeen dragen.

De Rotteneesen zeggen, dat het op Timor valle in bet bergagtige landschap Sunneba, in 't gemeen Sunnebay genaamt; omtrent die plaatsen, daar het goud valt. Men vindt het als kleine en boekige korrels in 't gebergte, die aan 't vuur gehouden t'zamen smelten, of zoo andere zeggen niet smelten, maar alleenlyk gloeiend en week werden, dat men ze effen met een bamertje satzoeneren kan tot platte schyffjes, en dan met een gloeiend yzerdraad doorbooren.

Die het smelten staande bouden, zeggen dat men veele korrels aan een yzerdraad moet rygen, en over 't vuur bouden, tot dat ze aan malkander smelten, en dan met een ander yzer daar over stryken, dat ze effen werden, dit koud geworden geeft een lang pypje, dat men dan na believen in stukken breekt, de eindens plat slypt, en aan draden rygt. Daar loopt egter een zoorte onder die bestorven geel is, van buiten gestreept als Koralen, van binnen doorgeboort, en zwart; schynende stukjes te zyn van lang gebezigde Tabakspypen.

Vraagt gy nu de Timoreesen, die zullen eenstemmig ontkennen, dat Mutulabatta op hun land wasse, en wyzen u na Savo, daar het misschien op beide plaatsen valt.

Zyn geboorteplaats overslaande, zoo zullen wy het beschryven, gelyk het ons voorgekomen is. Het zyn korreltjes van verscheide gedaante, de meeste als dunne schyffjes, zommige als kaaskens, andere als stukken van pypen, van substantie de bleke of geele Koralen naastkomende, de meeste rood-geel, zommige wat roffer, zommige wat bleeker, zoo dat men ze voor langgedraagde Koralen zoude aanzien, indien ze de geschikte forme hadden.

Haren oorsprong is na 't waarfschynelykste uit het gebergte, en dierbalven mineraal, vallende zoo wel in kleine stukjes als in lange takken, die van natuur van binnen hol zullen zyn. Hoe ze nu door het vuur gesmeet en geformeert werden, zullen wy aan 't nader onderzoek bevelen; immers het heeft my niet willen succedieren, want de stukjes van Mutulabatta over 't vuur gehouden, wierden wel rood, maar geenzints week en gesmedig, veel min gloeiend.

Men verdeelt het in twee zoorten, want de grootste korrels, en die best na het bleke Koraal geleeken, noemden de Inboorlingen van genoemde Eilanden Uaboa of Waboa, deze zyn weinig aan een snoer, en duur. Men vindt 'er korrels van zoo groot als Haaze-nooten, waar van bunne Orang kayen maar drie aan eenen snoer geregen om den bals dragen. De tweede zoorte biet by bunlieden Tzedæ, 't welk zyn kleine korrels, meer van 't geele dan van 't roffe bebbende, en veel slegter van prys.

Bevalven deze twee opregte zoorten heeft men nog een bastaart Muttulabatta, 't welk ze van slegte steentjes maken. Ja het schynt veel meer een gebakke aarde te zyn, dewelke zy onder de opregte mengen om den hoop te vermeerderen: dog andere zeggen, dat deze bastaart-Koraal bunlieden toegebragt werd door de Kelings van de Kust Cormandel, die ze in hun land van een zeker slag aarde bakken. Andere snoeren, die de gemene man draagt, en de vrouwen om 't lyf, zynde drie voeten lang, hebben loodepyramiedjes aan de eindens, die zy af laten hangen als kwasten.

Deze snoeren hebben veele schorremorry door malkander gemengt, waar van pas het vierde part opregt is, of twee paar grootere korrels omtrent de midden. Het ander goetje is gemengt van Kristaal, Barnsteen, zwart en gecouleurde Glaskoraal, als mede eenige kopere korreltjes, van het midden kleinder en kleinder aflopende, dog alles in zeker getal, welke vermenginge zymaken, op dat ieder zyn snoer kennen moge.

Naam. Het is met geen andere naam onder ons en de Indianen bekend, dan met den Maleitsche Muttulabatta of Muttulabatte, 't welk schynt te willen zeggen een Steenpaarle. By de Timoreesen en Rotteneesen is egter dezen naam onbekent, maar wel de twee voornoemde Uaboa, en Tzedæ.

Gebruik. In de voornoemde Eilanden Timor, Solor, en de omgelegene tot Tennemmer toe, is na 't goud niets hooger in waarde dan dit Mutulabatta, 't welk in 't gemeen tegens halve zwaarte van 't slegste Timoreese goud betaalt wert. Daar mag geen Orang kay of zyn vrouw zyn, of moeten eenige korrels van 't opregte Uaboa om den bals dragen.

Men

Nil etiam melius inveniri potest Mutoelabatta, qua in istis insulis servi emi possunt, pro binis enim amuletis dictæ longitudinis servus emendus est.

Societas Indica hinc multum impendit laborem, ut veram formam Mutoelabattæ in insula Savæ majoris ad australem plagam Timoræ sita indagaret, sed hanc ob rem navem perdidit, ac dein istud negotium neglexit & omisit, quum proditio detegebatur, uti supra in relatu D. Wykersloot memoratur.

Quum itaque tanta sit cohors Orangkayen seu Magnatum in Timora & Roti, ut dicatur, in quodam districtu centum & decem Orangkayen numeratos fuisse, ipsorumque subiectos modo esse centum & novem, ac quivis tamen volebat gerere Mutulabattam, hinc necessario multa factitia & spuria adsunt, quæ illos oportet bene novisse, qui in illis locis mercaturam exercent.

Hæc itaque amuleta diu a fordidis gestata hominibus inpalescunt, & intus nigrescunt, quæ iterum depurant lixivio quodam, in quo hæc leniter fricant, & denuo exsiccant. Hoc etiam tentavi in talibus frustulis, quæ externe striata & tubulosa erant, & comperi depurari quidem, sed dein magis cinerea erant, quam antea fuerant, ita ut forte peculiare sit ipsorum lixivium.

Cæterum nullæ ejus vires medicatæ notæ sunt, ita ut sine dubio unica causâ pretii & valoris sit partim imaginatio & incolarum genius, quamque forte gestant ob sanitatem & fortunam, partim quum tam rara sit & raro obvia. Quomodo etiam sit, certum est, incolas nobis nolle manifestare locum, in quo reperitur, uti natio est quam maxime invidiosa, quæ alias etiam egregias plantas & metalla, suæ patriæ producta, nobis invident & celant.

Similis irregularis Corallii species reperitur in Regno Benyn, in magnis fluviis in ipsa regione, sub aqua crescens in faxis instar aliorum Coralliorum, ipsorumque lingua vocatur *Akori*, estque cœrulei coloris, de quo vide *Dapperi Africam* pag. 126. Alii id vocant *Akogria*, dicuntque non modo cœruleum, sed etiam luteum esse, inque ista ora adeo æstimari, ut pro tribus oblongis frustis servus conquiri possit.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Lithodendrum calcarium. Carang bonga.

Secunda classis arbuscularum marinarum nullo modo adfinis est Coralliis, instar plurimarum præcedentium, sunt enim naturæ producta, formam quidem præbentia arbuscularum, fructuum, florum, vel similibus, sed non lignosa vel flexilia sunt, sed solummodo saxosam præbent naturam. Atque hæc iterum dividuntur in plures species, quarum plurimum notas enarrabimus, ac primum hoc in capite quatuor producemus *Lithodendri* species, quæ ad calcem urendam adhibentur.

Primo. *Lithodendrum calcarium erectum*, elegans est planta, ramos adtollens digitum crassos, ad altitudinem binorum vel trium pedum, superius sese dividentes in plures alios minores, & transversaliter alios emittentes, qui proximis adcrescunt ramis, ita ut tota arbuscula quasi cancellata sit.

Externe autem hi obfessi sunt plurimis brevibus & obtusis spinulis, folia referentibus Abrotani, sed quæ superne planiusculæ & stellatæ sunt, omnes occupantes ramos usque ad ipsorum extremitates, quæ obtusæ sunt, late violacei seu ex fusco purpurei coloris, quum primum e mari producuntur, sed dein albescunt.

Rami hujus plantæ tam miram obtinent formam, ut quidam Cornu cervi, quidam cancellos, quidam digitos & majores literas referant.

Recens e mari productum nullam peculiarem gerit crustam instar plurimarum Calbaharii præcedentis specierum, sed ubique obductum est ingrato & falso visco, qui plantam facit fordide flavam & cineream, exceptis teneris extremitatibus, quæ violacei sunt coloris.

Men kan ook niets beters vinden dan Mutoelabatta, om in die Eilanden slaven te koop, want men voor twee snoeren van bovenstaande lengte een slaaf kan krygen.

De Ed. Compagnie heeft daarom veel moeite gedaan om de regte gedaante van Mutoelabatta op 't Eiland groot Savo, Westzuid-westelyk van Timor gelegen, op te zoeken, maar heeft daar over een schip verloor, en daar na het werk laten steeken, vermits verradery daar onder liep, gelyk boven in 't verbaal van Wykersloot aangeroert wert.

Dewyl nu zoo een grooten hoop Orangkayen of Regenten op Timor en Roti zyn, dat hun nagegeven wert in zekere Negorye hondert en tien Orangkayen getelt te zyn, daar haer aller Onderdanen maar hondert en negen waren, en egter een yder dezen de Mutulabatta wilde dragen, zoo moet daar noodzakelyk veel vals goetje onder loopen, bet welk dan die geene ter degen moeten leeren kennen, die op die plaatsen bandelen.

Deze Korallen lange by de smeerige menschen gedragen, besterven zeer bleek, en werden van binnen zwart, dewelke zy dan wederom zuiveren met een loogwater daar in zagties gewreeven, en weder gedroogt. Ik heb zulks geprobeert aan zoodanige stukjes, die buiten gestreept en pypeformig waren, en bevonden dat ze wel zuiver wierden, maar besturven daar na graauwer, dan ze tevooren waren, zoo dat het mischien een byzonder loog moet zyn.

Anders zyn gants geen medicinale kragten daar van bekend, zoo dat buiten twyffel de eenigste oorzaak van bunne extime zy, ten deele de inbeeldinge en inzinnigheid der Inlanders, die ze mischien om gezondheid en goed geluk dragen; ten deele om dat het zoo weinig en zelden gevonden wert. Het zy zoo bet wil, bet is zeker, dat de Inlanders ons niet willen openbaren de plaats, daar het gevonden wert, gelyk bet een zeer nydige Natie is, die nog andere kostelyke gewassen en metalen, op hun land vallende, voor ons verborgen houden.

Dierygelyke ongewone zoorte van Koraalgewas vindt men in 't Koninkryk van Benyn, in groote rivieren, die landwaart in zyn, groeiende onder water op steenen, gelyk andere Korallen, en wert in die landtaal genaamt Akori, en zal blaauwagtig zyn, waar van ziet Dappers Africa pag. 126. Andere noemen 't Akogria, en zeggen dat men niet alleen blaauw, maar ook geel vindt, en op de goudkust zoo getrokken is, dat men voor drie langwerpige stukjes een slaaf bekomen kan.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het Kalkagtige Kraalboompje.

Het tweede hoofdgelaght van de Zeeboompjes heeft geen gemeenschap meer met de Korallen, gelyk de meeste voorgaande, maar het zyn gewassen, die wel de gedaante van boompjes, vrugten, bloemen, of andere dingen vertoonen, dog niets van de boutagtige en buigzame, maar alleen steenagtige natuur hebben. Deze verdeelen hun wederom in veele zoorten, waar van wy de meest bekende zullen opbalen, en voor eerst in dit Hoofdstuk vier zoorten van Kraalsteenige-boompjes beschryven, die men tot het kalkbranden gebruikt, gelyk volgt.

1. *Lithotendrum calcarium erectum*, of opgeregte Kraalboompje, is een ciertyk gewas, met vingersdikke takken opschietende, tot de hoogte van twee of drie voeten, boven zig in veele mindere verdeelende, en dan nog overduers andere uitschietende, die aan de naaste takken vast groejen, zoo dat het geheele boompje een tralywerk gelykt.

Van buiten bezet met menigte van korte en stompe doortjes, gelykende de bladeren van 't kruid *Abrotanum* of *Averrone*, dog vooren wat plat en gesternt, alle takken bezettende tot de toppen toe, dewelke stomp toeloopen, en ligt violet of purper-bruin zyn, als zy eerst uit Zee komen, maar daar na wit verbleeken.

De takken van dit gewas loopen zoo wonderlyk, dat zommige Hertboorns, zommige tralien, zommige vingers en groote letters verbeelden.

Vers uit Zee komende heeft het geen eigentlyke korste, gelyk meest alle voorgaande Kalbabaars zoorten, maar is overal behangen met een onliefslyke en pekeltigste slym, die het gewas vuil-geel en graauwagtig maakt, bebalven aan de jonge toppen, die violet zyn.